

Tveir heimar: Wagner og Bruckner

Fyrirlestur á vegum Richard Wagner-félagsins

Magnús Lyngdal Magnússon

— 11. apríl 2026 —

A close-up, black and white portrait of Anton Bruckner, showing his face and hair. An orange horizontal bar is located in the top left corner of the slide.

Efni fyrirlestursins (1)

- 1) Bruckner
 - a) Fyrstu árin
 - b) Klaustur heilags Floríans
 - c) Árin í Vítnarborg – **Tóndæmi 1**
 - d) Síðustu árin
- 2) Bruckner-„vandamálið“

Efni fyrirlestursins (2)

- 3) Bruckner og Wagner
 - a) Persónuleg aðdáun Bruckners á Wagner
 - b) Tónlistarleg áhrif Wagners á Bruckner – **Tóndæmi 2 og 3**
 - c) Þriðja sífónían („Wagner-sífónían“) – **Tóndæmi 4**
 - d) Viðurkenning að lokum – **Tóndæmi 4**
- 4) Niðurlag

Tveir

heimar

A close-up, black and white portrait of Franz Bruckner, showing his face and hair. An orange horizontal bar is located in the top left corner of the image.

Bruckner – Fyrstu árin

- Fæddur í Ansfelden árið 1824
- Elstur ellefu systkina
- Faðirinn sagði honum fyrstur til í tónlist
- Sýndi snemma mikla hæfileika, einkum á orgel
- Samdi snemma mótettuna *Pange lingua* (1835)

Bruckner – Klaustur heilags Floríans

- Eftir að faðir hans lést var Bruckner sendur til náms í klaustri heilags Floríans
- Söng þar í drengjakór og nam orgelleik
- Menntaði sig sem kennari
- Starfaði við erfiðar aðstæður í Windhaag
- Hélt samhliða áfram í tónsmíðanámi
- Mótettan *Asperges me* (1843-1844) nefnd sem fyrirboði um komandi stíl

Bruckner – Árin í Víðnarborg (1)

- Hóf nám í tónsmíðum í Víðnarborg árið 1855
- Fór ekki að semja af fullum krafti fyrr en um þrítugt
- Sinfóníurnar urðu fyrst til þegar Bruckner nálgast fertugt
- Kennslan hjá Otto Kitzler varð vendipunktur
- Þar komst hann fyrst í kynni við verk Wagners
- **Tóndæmi 1:** *Ave Maria. Tenebrae / Short – Signum Records*

Bruckner – Árin í Víðnarborg (2)

- Prófessor í tónfræði við Tónlistarháskólann í Vín 1868
- Prófessor við Háskólann í Vín frá 1875
- Átti erfitt með að fóta sig í tónlistarlífi borgarinnar
- Kenndi þó áhrifamiklum tónlistarmönnum, svo sem Hans Rott og Felix Mottl

Bruckner – Árin í Víðnarborg (3)

- Mikið andstreymi vegna skoðana Hanslicks
- Deilur um þróun rómantísku stefnunnar
- Brahms: Leiðtogi íhaldsarmsins
- Wagner og Liszt: „Framtíðartónskáldin“ eða „nýþýski skólinn“
- Bruckner reyndi að þóknast báðum fylkingum
- Skapaði honum erfiðleika og óvild víða

Bruckner – Síðustu árin

- Naut víða hylli sem organisti (þar á meðal í Frakklandi og á Englandi)
- Gegndi aldrei prófessorsstöðu í tónsmíðum í Vínnarborg
- Kvæntist aldrei
- Lét af störfum sem prófessor árið 1892
- Lést árið 1896
- Grafinn í klausturkirkju heilags Floríans

Bruckner-„vandamálið“ (1)

- Fyrstur „alvöru“ útgefenda var Robert Haas
- Leopold Nowak hélt því starfi áfram
- Haas- og Nowak-útgáfunar eru mest fluttar í dag en líka Carragan-útgáfan af sínfóníu nr. 2
- Munurinn á Haas- og Nowak-útgáfunum er stundum lítill (nr. 5 og 6), stundum meiri (nr. 8)
- Haas gaf út sínfóníur nr. 1, 2, 4, 5, 6, 7 og 8; Nowak gaf út allar (sínfóníur nr. 00-9)
- Bruckner-fræði minna stundum á trúarbrögð

Bruckner-„vandamálið“ (2)

- Bruckner samdi ellefu sínfóníur
- Níunda sínfónían er ófullgerð
- Allar í fjögurra þátta formi
- Fyrsti þáttur: Breytt sönötuform og oftast þrjú meginstef, þar af eitt rytmískt
- Hægir kaflar eru ljóðrænir, *Scherzo* kraftmikil og lokapættir mjög völdugir (sameina fyrri stef)
- Hljómsveitin fer stækkandi eftir því sem leið á tónskáldaferilinn

Persónuleg aðdáun Bruckners á Wagner

- Bruckner: Trúaður, hógvæð og þjáðist af mikilli minnimáttarkennd
- Wagner: Öryggið uppmálað og hugsaði stórt
- Voru mjög ólíkir en engu að síður hafði Wagner mest áhrif á Bruckner af öllum tónskáldum
- Fyrstu kynni Bruckners af tónlist Wagners árið 1863 urðu vendipunktur
- Bruckner kallaði Wagner „meistara meistaranna“
- Gagnrýnendum Bruckners fannst aðdáun hans á Wagner einna helst líkjast undirgefni

Tónlistarleg áhrif Wagners á Bruckner (1)

- Stærri hljómsveit, dökkur strengjahljómur og voldugt brass
- Flóknari hljómfræði (krómatísk spenna sem Bruckner nýtir þó með öðrum hætti)
- *Tristan*-hljómurinn
- Hin „endalaus“ laglína
- **Tóndæmi 2:** *Tristan und Isolde: Prelude. Berliner Philharmoniker / Karajan – EMI/Warner*
- **Tóndæmi 3:** *Das Rheingold: „Rheingold! Rheingold!“ BRSO / Haitink – EMI/Warner*

Tónlistarleg áhrif Wagners á Bruckner (2)

- Wagner: Mýtur, persónur og átök
- Wagner: Leiðarstef (þýska *Leitmotif*) og frásögn
- Bruckner: Engin eignleg frásögn
- Bruckner: Nýtir stef sem byggingarefni
- Sinfóníurnar eru „andleg“ upplifun eða „langt“ ferðalag

Þriðja símfónían („Wagner-símfónían“)

- Tileinkuð Wagner
- Skýr áhrif frá Wagner í upprunalegri gerð (1873)
- Bruckner vitnar í *Tannhäuser*, *Tristan og Ísold* og *Valkyrjuna*
- **Tóndæmi 4:** *I. Mehr langsam, misterioso*. MPO / Celibidache – EMI/Warner
- Varðveisla þriðju símfóníunnar er flóknasta „vandamálið“ í Bruckner-fræðunum
- Frumflutningur í Vínnarborg árið 1877 heppnaðist afar illa, flutningur árið 1890 gekk miklu betur
- Þriðja símfónían er lykilverk á tónskáldaferli Bruckners (fyrst hinna „þroskuðu“ símfónía)

Viðurkenning að lokum

- Frumflutningur sjöundu sinfóníunnar í Vínborg 1884 tókst vel
- *Adagio*-ið í sjöundu sinfóníunni tengist dauða Wagners (og Hitlers)
- Áttunda sinfónían er talin stórbrotnasta verk Bruckners
- Frumflutt árið 1892
- Hanslick: Ýmis smáatriði vel leyst en heildin þó afar „fráhrindandi“
- Hanslick: „Kveinstafir“ verksins tilkomnir vegna áhrifa frá Wagner
- **Tóndæmi 5: I. Allegro moderato. Wiener Philharmoniker / Giulini – DG**

Niðurlag

- Ekki hægt að skýra risavaxnar sífóníur Bruckners eingöngu út frá áhrifum Wagners
- Orgelið í klaustri heilags Floríans og hljóðheimur þess skiptir líka sköpum
- Bruckner fullkomnaði eigin stíl frá og með sjöundu sífóníunni
- Áhrif Wagners urðu Bruckner bæði innblástur og byrði
- Bruckner er ásamt Mahler einn helsti sífóníusmiður síðrómantíkurrinnar
- Mahler gekk lengra og komst á endastöð („maxímalismi“)
- Ráðamenn í Þriðja ríkinu hömpuðu Bruckner og tengdu hann við Wagner
- Hafði þó ekki áhrif á flutning verka Bruckners eftir seinna stríð

Takk fyrir!